βάθος 2,60 μ. κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν, ἐντὸς στρώματος χαλίκων, ἀμφορεὺς τοῦ ὡρίμου γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ παρασυρθεὶς προφανῶς ἕως ἐκεῖ ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ. Ἡ ἔρευνα εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀνετέθη εἰς τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω Ἐπιμελήτριαν.

4. Θεμέλια οἰκίας Μπακαλόγιαννη. Ἐγένετο σχέδιον τῶν ἀποκαλυφθέντων ὑπὸ τὰ θεμέλια τοίχων καὶ ἐκαθαρίσθη εἰς τάφος, πιθανῶς βυζαντινῶν χρόνων, ἀκτέριστος. Ἐξήχθη καὶ μετεφέρθη εἰς τὸ Μουσεῖον Ἄργους μαρμαρίνη λυχνία ἐπὶ ὑψηλοῦ ποδὸς ἐν εἴδει κιονίσκου.

Ν. Μ. ΒΕΡΔΕΛΗΣ

*

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΦΕΝΕΟΥ 1958, 1959, 1961

Ἡ τυχαία ἀνεύρεσις κανονικῶς ἐξειργασμένων πωρολίθων ἐντὸς τοῦ κτήματός του, ὑπὸ τοῦ ἰδιώτου Π. Τσιάνου, ὡδήγησεν εἰς τὴν διεξαγωγὴν δοκιμαστικῆς ἀρχικῶς καὶ συστηματικῆς ἀκολούθως ἀνασκαφῆς εἰς τὴν περιοχὴν Καλυβίων Κορινθίας, ἥτις ἐταυτίσθη πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἀρκαδικὴν πόλιν Φενεόν.

Ἡ Ἀκρόπολις τῆς Φενεοῦ κεῖται ἐπὶ κωνικοῦ λόφου (Πίν. 62α-β) ὑψουμένου κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν πλευρὰν τῆς μεγάλης πεδιάδος, ἡ ὁποία ἐκτείνεται νῦν εἰς τὴν περιοχήν, τὴν ὁποίαν κατὰ καιροὺς κατελάμβανεν ἡ ὁμώνυμος λίμνη[1]. Ὁ λόφος οὗτος καταλήγει πρὸς Β. καὶ πρὸς Ν. εἰς δύο ταπεινοτέρους ὁμαλοὺς λοφίσκους. Περὶ τὴν ἀκρόπολιν καὶ πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς διεκρίνοντο τὰ ἴχνη πολυγωνικῶν τειχῶν, ἅτινα ἐκαθαρίσθησαν εἰς ἔνια σημεῖα καὶ ἀπεδείχθησαν σῳζόμενα μέχρις ὕψους 2—2,50 μ.

Ἡ κυρίως ἀνασκαφὴ διεξήχθη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ νοτίου λοφίσκου ἐντὸς τοῦ ἀγορασθέντος ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας κτήματος Τσιάνου, ἀπεκάλυψε δὲ κτηριακὸν συγκρότημα ἀνῆκον πιθανώτατα εἰς Ἀσκληπιεῖον, τοῦ ὁποίου ἐκαθαρίσθησαν πλήρως μὲν δύο αἴθουσαι, τῶν αὐτῶν ἀκριβῶς διαστάσεων καὶ προσανατολισμοῦ, χωριζόμεναι διὰ κοινοῦ μεσοτοίχου, ἐν μέρει δὲ συνεχόμενον τῇ νοτίᾳ αἰθούσῃ δωμάτιον.

Νοτία αἴθουσα : (Πίν. 62γ) (Σχεδ. 1, Ν).

Πρόκειται περὶ ὀρθογωνίου ἐπιμήκους σηκοῦ, διαστ. 10 μ.Χ6,10 μ. ἐσωτερικῶς. Κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς στενῆς πλευρᾶς τοῦ σηκοῦ ἀνευρέθη βάθρον ὀρθογώνιον (μήκους 4,81 μ. πλάτους 2,95 μ. ὕψους 1 μ.), εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκουν οἱ καταστραφέντες ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου κυβόλιθοι. Εἶναι κατεσκευασμένον ἐκ καλῶς πελεκημένων κυβολίθων φαιοῦ χρώματος καὶ φέρει εἰς τὸ κατώτερον τμῆμα τῆς δυτικῆς αὐτοῦ πλευρᾶς ἐξέχουσαν βαθμίδα. Ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου δόμου, κατὰ τὴν αὐτὴν πλευράν, φέρει ἄριστα σῳζομένην ἐπιγραφὴν ἀναφερομένην εἰς σύμπλεγμα ἀγαλμάτων, τῶν ὁποίων ὀνομάζει καὶ τὸν τεχνίτην.

ΕΠΙ ΙΕΡΕΩΣ ΤΟΥ ΑΣΚΛΑΠΙΟΥ ΘΗΡΙΛΑΟΥ ΤΟΥ ΗΡΩΙΔΑ ΚΑΤΕΣΚΕΥΩΘΗ ΤΑ ΑΓΑΛΜΑΤΑ (ὕψος γραμμάτων 0,027).

ΑΤΤΑΛΟΣ ΛΑΧΑΡΟΥ[2] ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΕΠΟΙΗΣΕΝ (ὕψος γραμμάτων 0,020).

Εἰς τὸ ἀναφερόμενον ἐν τῇ ἐπιγραφῇ σύμπλεγμα ἀνῆκουν τὰ ἐπὶ καὶ παρὰ τὸ βάθρον ἀνευρεθέντα τμήματα μαρμαρίνων γλυπτῶν. (Πίν. 64α).

Ἐπὶ τοῦ βάθρου ἀνευρέθησαν δύο πέλματα, ἐξ ὧν τὸ δεξιὸν διετηρεῖτο ἀκέραιον, τὸ δὲ ἀριστερὸν εἰς τρία τεμάχια, φέροντα κρηπῖδα. Ταῦτα ἔχουν μῆκος ἕκαστον 0,80 καὶ ὕψος μέχρι τῶν σφυρῶν 0,45 μ., ἀνῆκον δὲ εἰς ἄγαλμα μεγέθους τριπλασίου τοῦ φυσικοῦ. Ἕτερα δύο πέλματα γυμνῶν ποδῶν θὰ ἀνῆκον εἰς ἄγαλμα διπλασίου τοῦ φυσικοῦ μεγέθους. Πλὴν αὐτῶν, ἐπὶ τοῦ βάθρου ὁμοίως, εὑρέθη τμῆμα ἀγαλματίου παιδὸς κρατοῦντος μῆλον (σῴζεται τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ στήθους μετὰ τῆς κρατούσης τὸ μῆλον ἀριστερᾶς χειρὸς) καὶ τὸ κάτω ἥμισυ ἀγαλματίου ἀνδρὸς (σῳζ. ὕψος 0,14) φέροντος τὸ ἱμάτιον κάτωθεν τῆς κοιλίας καὶ στηριζομένου διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς ἐπὶ ὀμφαλοῦ. Ἐπὶ καὶ παρὰ τὸ βάθρον περισυνελέγησαν μεγάλοι δάκτυλοι (μήκους 0,17-0,24) ἀνήκοντες προφανῶς εἰς τὸ αὐτὸ μὲ τοὺς τεραστίους πόδας ἄγαλμα.

Εὐθὺς πρὸς δυσμὰς τοῦ βάθρου, κειμένη μὲ τὴν ὄψιν πρὸς τὴν γῆν ἐπὶ τεμαχίων κεράμων καὶ «γκρεμισμάτων» τοῦ οἰκοδομήματος, ἀμέσως κάτωθεν διαλυθέντων βυζαντινῶν τάφων ἀνευρέθη τεραστί-

1. Διάγραμμα τῆς περιοχῆς Φενεοῦ βλ. ἐν JHS XXII (1902) 228 κ. ἑ. εἰκ. 1. Διὰ βιβλιογραφίαν κλπ. Pauly - Wissowa R. E. XIX 1963—1980.

Pheneos. Frazer, Pausanias V, XIV, I καὶ I. G. V, 581.

2. Πιθανώτατα πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (2, 19, 3) ὡς ὁ κατασκευαστὴς τοῦ ἀγάλματος τοῦ Λυκίου Ἀπόλλωνος ἐν Ἄργει Πρβλ. Thieme-Becker, Algemeines Lexikon der Bildenden Künstler τομ. II, Attalos καὶ Brunn, Gesch. d. Griech. Künstler I 558. Φαίνεται πιθανὸν ὅτι ὁ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναφερόμενος Ἄτταλος, ἀνήκων εἰς τὴν κλασσικίζουσαν σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν εἰργάσθη ἐν Φενεῷ μετὰ τοῦ ἀναφερομένου ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (8, 14, 10) ὡς κατασκευαστοῦ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἑρμοῦ ἐν Φενεῷ Εὔχειρος, υἱοῦ τοῦ Εὐβουλίδου περὶ τὰ μέσα τοῦ 2ου π.Χ. αἰ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/09/2024 06:24:27 EEST - 3.149.231.21

ων διαστάσεων κεφαλὴ γυναικὸς (ὕψος προτομῆς 0,80 μ.). Αὕτη κατὰ τὴν ὀπισθίαν πλευρὰν φέρει μης ἦτο ἐξ ἄλλης ὕλης (Πίν. 63 α-β καὶ 64 γ). Ἡ εἰκονιζομένη θεὰ (Ὑγιεία προφανῶς) φέ-

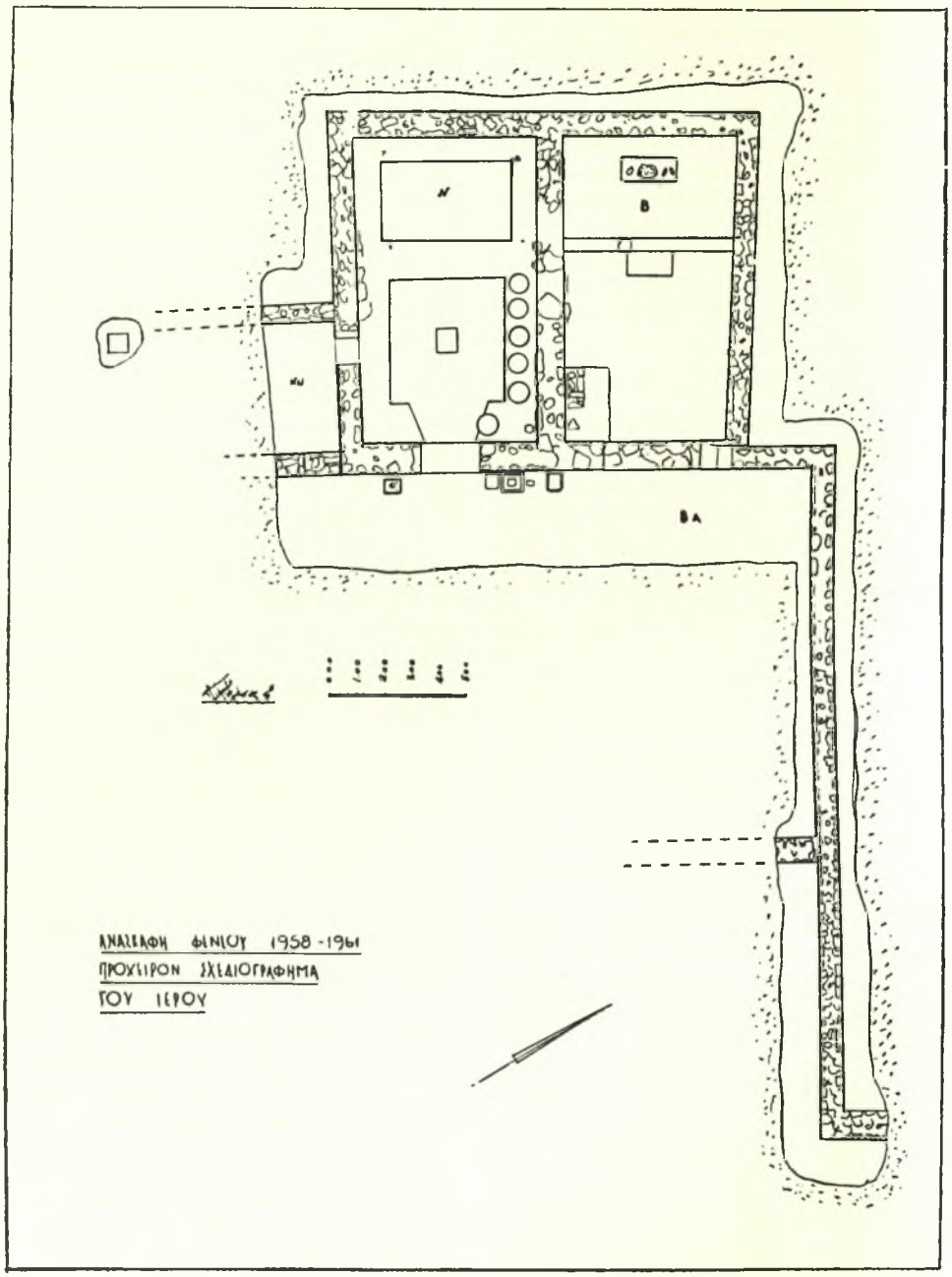

Σχεδ. 1.

εὐρυτάτην ὀπήν, δὲν εἶναι δὲ ὁλόγλυφος. Ἐξ ὑπαρχουσῶν μικροτέρων ὀπῶν κατὰ τὴν αὐτὴν πλευρὰν φαίνεται σαφῶς ὅτι τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς κόρει πλεκτὴν ταινίαν ἐν εἴδει στεφάνου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου της εἶναι λίαν αὐστηρὰ καὶ ὀλίγον τραχέα λόγῳ τοῦ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/09/2024 06:24:27 EEST - 3.149.231.21

ὑπερφυσικοῦ μεγέθους. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ διατήρησις τῶν ἐνθέτων ὀφθαλμῶν καὶ τῶν χαλκῶν βλεφαρίδων, κατεσκευασμένων κατὰ τὸν γνωστὸν καὶ ἐκ τῶν χαλκῶν ἀγαλμάτων τρόπον.

Τὰ ἀγάλματα[3] ἦσαν πιθανώτατα ἀκρόλιθα, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς ἀνυπαρξίας ἑτέρων μαρμαρίνων τεμαχίων ὡς καὶ ἐκ τῆς ἀνευρέσεως περὶ τὸ βάθρον πλήθους σιδηρῶν ἥλων, τεμαχίων ἐλεφαντοστοῦ καὶ ἰχνῶν ἀπηνθρακωμένης ὀργανικῆς ὕλης (ξύλου), ἐκαλύπτοντο δὲ διὰ πραγματικῶν ἐνδυμάτων.

Πρὸς ἀνατολὰς ὑπάρχει θύρα (πλ. 2 μ.) ἥτις ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀνατολικὴν αἴθουσαν, ἡ ὁποία περιγράφεται κατωτέρω. Ἡ θύρα αὕτη ἔφερεν ἑκατέρωθεν ξυλίνας παραστάδας καὶ ἐκλείετο διὰ ξυλίνης διπλῆς θύρας, τῆς ὁποίας ἀνευρέθησαν ὑπερμεγέθεις σιδηροῖ ἧλοι. Ἐπὶ τοῦ κατωφλίου διακρίνονται ὁμοίως τὰ σημεῖα ἔνθα ἐστηρίζοντο αἱ παραστάδες καὶ ἐστερεοῦντο οἱ σύρται.

Τὸ δάπεδον τοῦ σηκοῦ κατὰ τὰ ἄκρα μὲν εἶναι κατεσκευασμένον ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ, τὸ δὲ κεντρικόν αὐτοῦ τμῆμα (1.12 μ.Χ4,46 μ.) κατὰ τι ταπεινότερον (12 ἑκ.), διατηρεῖ ψηφιδωτὸν[4] εἰς καλήν κατάστασιν (Πίν. 64 β καὶ 66).

Ὁ διαχωρισμὸς τῶν δύο δαπέδων γίνεται διὰ λιθίνου κυματίου περιβάλλοντος τὸ ψηφιδωτόν· τοῦτο εἶναι κατεσκευασμένον ἐκ τετραγωνικῶν ψηφίδων συνδεομένων πρὸς ἀλλήλας δι' ἐρυθρωποῦ ἐπιχρίσματος.

Τὰ περιγράμματα τῶν διακοσμητικῶν σχεδίων ἐγένοντο διὰ λεπτῶν ταινιῶν μολύβδου καὶ ἐν συνεχείᾳ τὰ κενὰ ἐπληροῦντο διὰ ψηφίδων. Ἐγένετο χρῆσις λιθίνων ψηφίδων λευκῶν, φαιῶν καὶ μελαινῶν καὶ πηλίνων ἐρυθρῶν, κιτρινωπῶν καὶ πορφυροειδῶν. Αἱ διακοσμητικαὶ ταινίαι χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ ζωνῶν λευκῶν, ἐρυθρῶν καὶ μελαινῶν καὶ περιλαμβάνουν τρέχουσαν σπεῖραν (λευκὸν—μέλαν), μαίανδρον (λευκὸν—φαιὸν μέλαν—ἐρυθρόν), ἐντὸς τοῦ ὁποίου καταλείπονται μετόπαι περιέχουσαι ποικιλόσχημα ἀνθέμια, πλοχμὸν περιλαμβάνοντα ἐντὸς αὐτοῦ ἐναλλὰξ ἐρυθροὺς καὶ κιτρινωποὺς ρόδακας καὶ τέλος ἁπλῆν διακοσμητικὴν ζώνην, κατὰ τὰ ἄκρα τῆς ὁποίας ὑπάρχουν τετράγωνα, ἐντὸς τῶν ὁποίων παρίσταται ἀνθέμιον, ρόδακες καὶ τροχὸς πολύχρωμα.

Εἰς τὸ κέντρον τοῦ δαπέδου (Πίν. 62 γ καὶ 64 δ) κεῖται κατάγειος ἀβαθὴς βωμός, παρουσιάζων ἴχνη ἐντόνου καύσεως. Παρ' αὐτὸν ἀνευρέθησαν κατὰ χώραν πήλινα τελετουργικὰ σκεύη[5].

Ἐπὶ τοῦ πρὸς βορρᾶν σκέλους τοῦ περιφερικοῦ δαπέδου ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ ἀπεκαλύφθησαν κυκλικαὶ ὀπαί, ἐξ τὸν ἀριθμόν, δύο τῶν ὁποίων ἐκαλύπτοντο διὰ στρογγύλων πλακῶν σχιστολίθου φερουσῶν ὀπὴν κατὰ τὸ κέντρον (Πίν. 62 γ καὶ 65α). Αὗται, ὡς ἐξηκριβώθη, ἦσαν φρέατα ὁδηγοῦντα εἰς εἶδος δεξαμενῆς, ἡ ὁποία πιθανῶς ἐξυπηρέτει λατρευτικοὺς καὶ ἰατρικοὺς σκοπούς. Κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν ὑπῆρχε καὶ ἀβαθὲς στρογγύλον φρεάτιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐτίθετο προφανῶς ὕδωρ ἐκ τοῦ ἀντλουμένου ἐκ τῆς δεξαμενῆς.

Ἐπὶ τοῦ δαπέδου, ὀλίγον πρὸς ἀνατολὰς τοῦ κεντρικοῦ καταγείου βωμοῦ, εὑρέθη ἀνεστραμμένον λίθινον ἰωνικὸν κιονόκρανον ὅπερ δὲν συνδέεται ἀρχιτεκτονικῶς πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σηκοῦ, ἴσως δὲ προέρχεται ἐκ τοῦ πρὸ αὐτοῦ χώρου ἢ τοῦ συμπλέγματος τῶν ἀγαλμάτων.

Κατὰ τὴν πρόσοψιν τοῦ σηκοῦ ἐπὶ τοῦ ἀνδήρου, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου, εὑρέθησαν πρὸς Ν. μὲν τράπεζα προσφορῶν ἐκ πωρολίθου φέρουσα κατὰ τὸ κέντρον ἀβαθῆ κυκλικὴν ὀπήν, πρὸς Β. δὲ κατὰ σειρὰν μικρὰ τετραγωνικὰ βάθρα ἐφ' ὧν θὰ ἔκειντο ἀφιερώματα.

Βορ. αἴθουσα : (Πίν. 65 α) (Σχεδ. 1, Β).

Καὶ τὸ διαμέρισμα τοῦτο ἐκαθαρίσθη ἐξ ὁλοκλήρου. Εἶναι διαστάσεων 6,35Χ11,05 μ., τῆς στενῆς πλευρᾶς μειουμένης εἰς πλάτος ὀλίγον πρὸς Α. (5,90), ἔχει δηλαδὴ τὰς αὐτὰς περίπου διαστάσεις πρὸς τὸ Ν. διαμέρισμα. Κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς στενῆς πλευρᾶς ἔκειτο καὶ ἐν αὐτῷ λίθινον βάθρον μικροτέρων ἀπὸ τὸ ἀποκαλυφθὲν εἰς τὸ Ν. τμῆμα διαστάσεων (Πίν. 65γ).

Ἐπ' αὐτοῦ, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν διακρινομένων ἐντομῶν, ὑπῆρχον δύο ἀγάλματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἐστηρίζετο μὲ ἀμφοτέρους τοὺς πόδας, τὸ δὲ ἕτερον διὰ μὲν τοῦ δεξιοῦ ἐπὶ τοῦ βάθρου, διὰ τοῦ ἑτέρου δὲ ἐπὶ ἐλλείποντος νῦν ὑποστηρίγματος (ὀμφαλοῦ;). Λόγῳ τοῦ μεγάλου ὕψους τοῦ βάθρου, τὰ ἀγάλματα θὰ ἐγένοντο ἀντιληπτὰ κατὰ τὴν καλλιέργειαν ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν· πάντως οὐδὲν ἴχνος αὐτῶν ἀνευρέθη.

Τὸ περὶ τὸ βάθρον δάπεδον ἦτο ἐξ ἐρυθροῦ σκληροῦ χώματος, παρουσιάζοντος ἐνιαχοῦ ση-

3. Πιθανώτατα πρόκειται περὶ συμπλέγματος Ἀσκληπιοῦ καὶ Ὑγιείας, τοῦ μὲν καθημένου, τῆς δὲ ἱσταμένης. Κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ κτηρίου ἐκ σεισμοῦ καὶ πλημμυρῶν, τὸ μὲν ἄγαλμα τῆς Ὑγιείας κατέπεσεν εἰς τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ἀνευρέθη, τὸ δὲ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, παρουσιάζον συμπαγέστερον ὄγκον καὶ στηριζόμενον ἐπὶ μεγάλων πελεκητῶν ὀγκολίθων παρέμεινεν· οὕτως ἡ λιθίνη αὐτοῦ κεφαλὴ κειμένη εἰς μικρὸν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους βάθος ἀνεκαλύφθη ἴσως κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἤδη χρόνους.

4. Βλ. Πίνακα 66.

5. Θυμιατήρια, πρβλ. Α.Ε. 1955 σ. 47 εἰκ. 233. Τὰ ἐκ Φενεοῦ παρουσίασαν μετὰ τὸν καθαρισμὸν των σαφῆ τὰ ἴχνη καύσεως προφανῶς ἐν αὐτοῖς θυμιάματος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/09/2024 06:24:27 EEST - 3.149.231.21

μεῖα ἐντόνου καύσεως, ἐχωρίζετο δὲ ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς αἰθούσης διὰ μιᾶς λιθίνης βαθμίδος. Τὸ δάπεδον τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος ἦτο ξύλινον, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ μεγάλου ἀριθμοῦ ἥλων εὑρεθέντων κατὰ χώραν. Εὐθὺς πρὸ τῆς βαθμίδος καὶ ἐν ἐπαφῇ πρὸς αὐτὴν ἔκειτο μαρμαρίνη τράπεζα προσφορῶν (1,70X0,885, ὕψ. 0,725) καταλήγουσα εἰς πόδας λέοντος (Πίν. 65 β).

Οἱ τοῖχοι ἐνταῦθα ἐκαλύπτοντο δι' ἐπιχρίσματος ζωηροῦ ἐρυθροῦ χρώματος. Ὀλίγα ἑκατοστὰ ὑπεράνω τοῦ δαπέδου ὑπάρχει πλατεῖα διακοσμητικὴ ταινία πρασίνου χρώματος. Τὸ ἐπίχρισμα σῴζεται καλῶς ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ἐπιφανείας τῶν τοίχων, διατηρουμένων ἐνιαχοῦ μέχρις ὕψους 1,50 - 2 μέτρων.

Τὸ ἄνοιγμα τῆς θύρας ἔκειτο πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἦτο ἀντίστοιχον ἀσφαλῶς πρὸς τὸ τῆς νοτίου αἰθούσης, διὰ μεταγενεστέρου ὅμως ὀρύγματος ἔχει ἀφαιρεθῇ ἀριθμός τις λίθων, εἰς τρόπον ὥστε δὲν εἶναι σαφὴς πλέον ἡ ἀρχική του μορφή.

Ἐντὸς τῆς αἰθούσης ταύτης ἐγένετο μία τομή, ἥτις ἀπεκάλυψεν τὴν γωνίαν κτίσματος προγενεστέρας ἐποχῆς[6] (Σχεδ. 1, Δ) εὐθὺς ὑπὸ τὰ θεμέλια τοῦ ἀνασκαπτομένου κτηρίου. Ἐπίσης κατέδειξεν ὅτι τὸ κενὸν μέχρι τοῦ ξυλίνου δαπέδου εἶχε πληρωθῆ διὰ λιθαρίων καὶ «μπάζων», ἵνα ἐπιτευχθῇ ἰσοπέδωσις.

Ἀνατολικὴ αἴθουσα: (Σχεδ. 1, ΒΑ).

Πρὸς ἀνατολὰς τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων διαμερισμάτων ἐκτείνεται μεγάλη αἴθουσα (13,35 μήκους καὶ 20 μ. πλάτους), τμῆμα τῆς ὁποίας ἀνεσκάφη. Ἐνταῦθα οἱ τοῖχοι ἐκαλύπτοντο δι' ἐπιχρίσματος κυανοῦ χρώματος. Μέγα μέρος τῆς αἰθούσης ταύτης ἔχει διαταραχθῆ ἐκ μεταγενεστέρων ταφῶν, πιθανῶς τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων.

Νότιον δωμάτιον: (Σχεδ. 1, ΝΝ).

Πρὸς Ν. τῆς νοτίας αἰθούσης ἐκαθαρίσθη κατὰ τὸ περιλαμβανόμενον εἰς τὸ ἀνῆκον εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ὑπηρεσίαν γήπεδον, τμῆμα δωματίου, τοῦ ὁποίου τὸ δάπεδον ἔκειτο εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον ἀπὸ τοῦ τῆς παρακειμένης αἰθούσης. Πρὸς τὴν ἀνατολικὴν αἴθουσαν τοῦτο φέρει ἄνοιγμα, τὸ ὁποῖον δὲν διεπιστώθη εἰσέτι ἂν ἀπετέλει θύραν ἢ παράθυρον, δεδομένου ὅτι εὐθὺς πρὸς ἀνατολὰς ἀνευρέθη κτιστὸς μεταγενέστερος τάφος, ὅστις δὲν ἐπέτρεψε τὴν εἰς βάθος ἔρευναν.

Περὶ τὸ κεντρικὸν συγκρότημα ἐγένοντο τομαὶ κυρίως διὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς περιβαλλούσης τυχὸν αὐτὸ κιονοστοιχίας. Ἐξ αὐτῶν μία γενομένη εἰς ἀπόστασιν 50 μέτρων περίπου πρὸς ἀνατολὰς, ἀπεκάλυψε δύο λιθίνους πεσσούς, ὑπολείμματα μνημειώδους εἰσόδου μεγάλης αἰθούσης, σῳζομένους εἰς ὕψος 1,85 (μήκ. πλ. 0,70X 0,70). Ἑτέρα τομὴ ἀπεκάλυψεν ὅτι ἐκ τοῦ βορείου τοίχου τῆς ἀνατολικῆς αἰθούσης ἄρχεται τοῖχος μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Β. ἀνήκων προφανῶς εἰς ἑτέραν αἴθουσαν. Ἕτερος πεσσὸς ἀπεκαλύφθη πρὸς Ν. τοῦ νοτίου δωματίου.

Μικρὰ εὑρήματα: Ἐν τῇ ἐπιχώσει ἀμφοτέρων τῶν αἰθουσῶν εὑρέθησαν πλεῖστοι λύχνοι ἐκ πηλοῦ, πολλὰ νομίσματα, κυρίως τῆς Φενεοῦ, τεμάχια μικρῶν ὑαλίνων ἀγγείων, πλῆθος ἀγνύθων, κλεῖθρα ἐκ σιδήρου, χαλκᾶ ἰατρικὰ ἐργαλεῖα (λαβίδες, εἰδικὰ κοχλιάρια) κ.ἄ. Ἐκ τῶν εὑρημάτων ἐνδιαφέροντα εἶναι χαλκοῦν ὁμοίωμα πετάλου ἵππου, ὅπερ φέρει ἐκτύπως τὴν παράστασιν τοῦ Περσέως ἐπὶ τοῦ Πηγάσου (Πίν. 65 δ)· ἅπαντα εἶναι καλῆς διατηρήσεως καὶ τέχνης. Ἐπίσης εὑρέθησαν κεφαλὴ κωμικοῦ εἰδωλίου γραίας, εἷς εὐμεγέθης τρίμυξος λύχνος, τεμάχιον μαρμαρίνου εἰδωλίου, τεμάχια πηλίνων λεοντοκεφαλῶν σίμης, καὶ ὠὸν στρουθοκαμήλου (Πίν. 65 ε).

Τὸ εἶδος τῶν εὑρημάτων, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ μεγάλου βάθρου προαναφερθεῖσαν ἐπιγραφήν, ἀποτελεῖ βάσιμον στοιχεῖον ὅπως τὸ οἰκοδόμημα ἀποδοθῇ εἰς ἱερὸν Ἀσκληπιοῦ. Τοιοῦτον ἱερὸν οὐδόλως ἀναφέρεται ἐν τῇ γραπτῇ παραδόσει, μόνον δὲ στοιχεῖον περὶ τῆς ὑπάρξεως λατρείας Ἀσκληπιοῦ ἐν Φενεῷ τυγχάνει μεταγενέστερον νόμισμα φέρον τὴν προτομήν του[7].

Ὑπὸ τοῦ Παυσανίου εὐλόγως δὲν ἀναφέρεται τὸ ἱερὸν τοῦτο, ἐφ' ὅσον λόγῳ τῆς θέσεώς του κατὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ λόφου θὰ ἔδει νὰ εἶχεν ὁπωσδήποτε καταστραφῇ πρὸ τῆς διελεύσεως τοῦ περιηγητοῦ ἐκεῖθεν, δεδομένου ὅτι ὁ Πλίνιος[8] ἀναφέρει πέντε μεταλλαγὰς τῆς λίμνης ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του, ὁ δὲ Πλούταρχος[9] ὑπαινίσσεται φοβερὰν καταστροφὴν ἐπὶ τῆς ἰδικῆς του. Ἡ βιαία καταστροφὴ ἐκ φυσικῶν φαινομένων διεπιστώθη καὶ ἀνασκαφικῶς, ἐκ τῆς περαιτέρω δὲ μελέτης τῶν

6. Ὁ ἀνευρεθεὶς τοῖχος ἀνήκει εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ὡς ἀπέδειξεν ἡ μελέτη τῶν συλλεγέντων ὀστράκων, ἐκ τῶν ὁποίων, τὰ πλεῖστα ἀνῆκον εἰς τὴν ΜΕ ἐποχήν, ὀλίγα δέ εἰς τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους. Τοῦτο εἶναι σημαντικὸν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Φενεὸς ἀναφέρεται ἤδη εἰς τὸν Ὅμηρον (Β 603 κ.ἑ.) καὶ ἡ παράδοσις συνδέει αὐτὴν πρὸς τὸν Ἡρακλέα.

7. Mionnet: Description des Medailles Antiques Grecques et Romaines, Suppl, 4 No 79.

8. Nat. Hist. XXXI, 5A.

9. De Sera Numinis Vindicta 12, 10.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/09/2024 06:24:27 EEST - 3.149.231.21

στρωματογραφικῶς συλλεγέντων ὀστράκων θὰ καταστῇ δυνατὸς καὶ ὁ καθορισμὸς τῶν χρόνων καθ' οὓς ἐπῆλθεν αὕτη.

Ε. ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ - ΔΕΪΛΑΚΗ

*

CORINTH EXCAVATIONS (1961)

The excavations of the American School of Classical Studies at Corinth were resumed on April 17 of 1961 and continued until June 10. The excavation was in charge of Henry S. Robinson, assisted by members of the School: William Berg, Steven Lattimore, Robert Schmiel, Theodora Stillwell and Ronald Stroud. Work was concentrated on the southern edge of the ancient Agora, south of the South Stoa and westward from the position of the South Basilica. Lesser projects were undertaken on the slopes of Acrocorinth and to the north of the north city wall.

In the major area we concentrated on removing the modern and Turkish fill in an effort to expose the level of Byzantine occupation; this project is a continuation of that undertaken in 1959 and 1960 when we excavated to Byzantine levels in the area directly west of the South Stoa. In the current campaign we cleared to Byzantine levels the eastern half of the area. Here we located the extension southward of the Kenchreai Road. This road, constructed in Roman times, was built directly through the South Stoa at the time of the Roman reconstruction of that building. The earlier excavations had exposed the pavement of the road for only a short distance south of the rear wall of the South Stoa. It is now apparent that the Roman road continued due southward, rising at one point in a broad flight of at least four steps as the natural ground level also rose. The road was originally paved throughout its entire length with slabs of hard limestone. Much of the paving material had been removed in the late Roman or Byzantine period; but the level of the roadway changed very slightly—except at its northern end—from Roman until Frankish times. There is now evidence to suggest that the road was first laid out and paved in the first half of the first century A.D.: the *terminus post quem* for the construction would appear to be approximately 35 A.D., the date at which an earlier well lying in the line of the road was filled in and covered over. In the 12th and 13th centuries several large houses were built on both sides of the Kenchreai Road behind the South Stoa (Plate 67). In one of these we have found traces of a well-paved floor of tile; another is characterized by a large courtyard with well and a large storeroom equipped with a stairway leading to a roof or to an upper gallery. The courtyard of this latter house is entered from an alley extending due eastward from the Kenchreai Road; the alley, apparently a Byzantine rather than a Roman construction, was in part paved with re-used blocks of the Kenchreai Road surface. Opposite this alley there appears to have been in the 12th and 13th centuries another alley extending westward; it, however, was not paved and was in use for only a short time—not long after its construction it was blocked off and its eastern end was incorporated into the common courtyard of two houses lining the west side of the Kenchreai Road. In the southern portion of this area, where the natural ground level rises, we found very little difference in level among structures of Greek, Roman and Byzantine times. At one point a Roman mortared wall with traces of painted wall stucco appears to have been reused in a 12th century house, the floor level of which is barely 2 centimeters higher than that of the late Roman structure. Near by, on the opposite side of the Kenchreai Road, late Roman floor levels lie almost directly upon Hellenistic mortared pavements. It is to be expected, therefore, that the plans of the Roman and Greek structures in this area will have been very seriously disturbed by the later constructions; it is not proposed to commence the removal of the Byzantine walls and the investigation of the earlier levels until the 1963 campaign.

The finds from the excavation south of the South Stoa are in general of minor interest; no significant fragments of sculpture or of inscriptions occured and the pottery recovered was in general of familiar type. We did, however, open an unusually large number of wells, none of which are connected with the system of Peirene man-holes. At least ten wells were located and eight of these were excavated. None of those which still contained ancient fill was earlier than the first century after Christ. One well, of the early 13th century, contained a large amount of wood, including one object,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/09/2024 06:24:27 EEST - 3.149.231.21

Φενεός: α-β. Ἀπόψεις τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ πρὸς Β. κειμένου ὑψώματος Καστανοβούνι, γ. Ἡ νοτ. αἴθουσα ἀπὸ Α

Ε. ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ - ΔΕΓΛΑΚΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/09/2024 06:24:27 EEST - 3.149.231.21

Φενεός: α-β. Μαρμαρίνη κεφαλὴ Ὑγείας

Ε. ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ - ΔΕΓΛΑΚΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/09/2024 06:24:27 EEST - 3.149.231.21

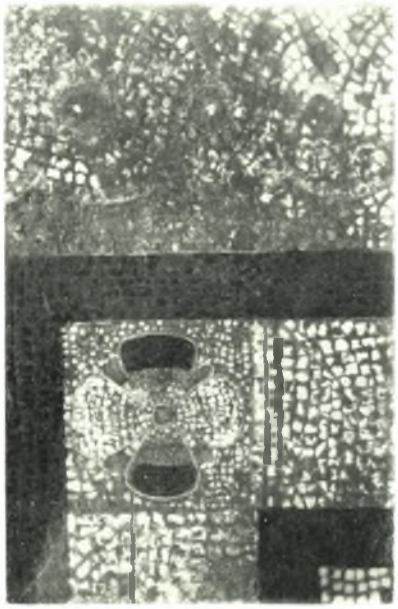

Φενεός: α. Τὰ μαρμαρ. ἄκρα τῶν ἀγαλμάτων ὡς εὑρέθησαν ἐπὶ τοῦ βάθρου κατὰ τὴν ἀνασκαφήν, β. Λεπτομέρεια ψηφιδ. δαπέδου νοτ. αἰθούσης, γ. Μαρμ. κεφαλὴ ἐκ τῶν ὄπισθεν, δ. Πήλινα πύραυνα εὑρεθέντα in situ εἰς τὴν Ν. αἴθουσαν

Ε. ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ - ΔΕΙΛΑΚΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/09/2024 06:24:27 EEST - 3.149.231.21

Φενεός: α. Ἡ βορεία αἴθουσα ἀπὸ ΝΑ, β. Τράπεζα αἰθούσης Β, γ. Τὸ βάθρον ἐν τῇ αἰθούσῃ Β ἀπὸ ΝΑ., δ. Χαλκοῦν ὁμοίωμα πετάλου ἵππου φέρον παράστασιν Περσέως ἐπὶ τοῦ Πηγάσου, ε. Ὠὸν στρουθοκαμήλου εὑρεθὲν παρὰ τὴν τράπεζαν προσφορῶν τῆς Α. αἰθούσης

Ε. ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ - ΔΕΙΛΑΚΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/09/2024 06:24:27 EEST - 3.149.231.21

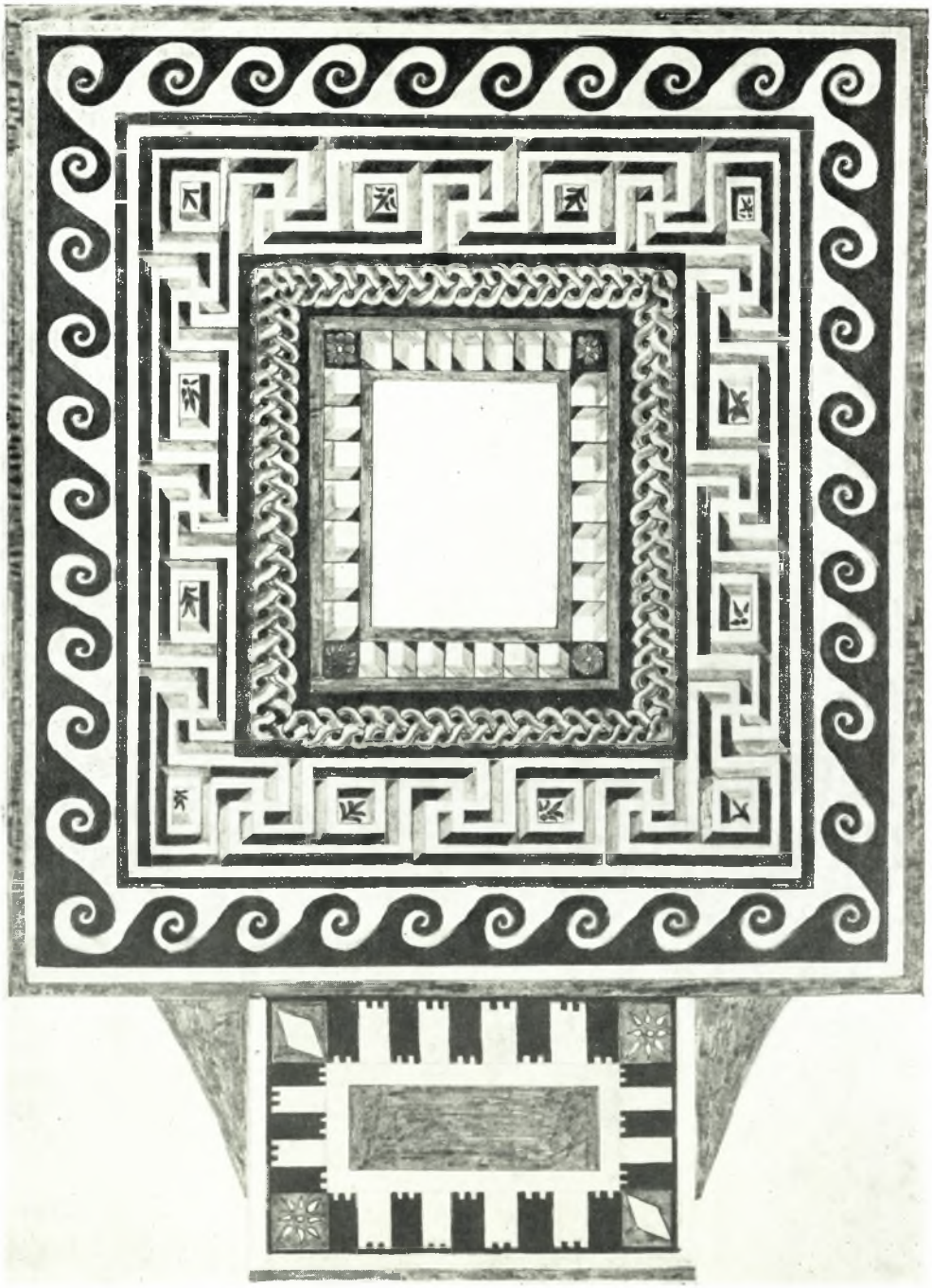

Φενεός: Ψηφιδωτόν δάπεδον

Ε. ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ - ΔΕΛΛΑΚΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/09/2024 06:24:27 EEST - 3.149.231.21